

1.12.2014

Esikoislestadiolainen sakramenttiseparatismi 2000- 2014

Esikoislestadiolaisuus

- Suomen lestadiolaisuudessa sekavuutta 1900-luvulle tultaessa.
- Avunpyynnöt herätyksen alkujuurille johti saarnaajien lähetysmatkaan 1902 ja 1903
- Seurauksena Suomeen syntyi esikoislestadiolainen haara lestadiolaisuudesta

Esikoislestadiolaisuus

- Pääjuhlina Jellivaaran jouluseurat, Kiirunan helluntaiseurat ja Suomessa Lahden juhannusseurat
- Omia kokoontumispaikkoja mm Lahti, Hki, Tre, Tku, Hml, Lpr, Pori, Joensuu, jne
- Rauhan Side
- Laestadiuksen postilla, rovastin saarnat tärkeässä asemassa
- Kannatusarvio Suomessa: 10 000 riippuen laskentatavasta
- Yrittäjiä paljon
- Pukeutumisperinteet

Kirkkokriittisyys

- mukana alusta alkaen
- Teologista tiedekuntaa ei suositella
- pappeja ei tällä hetkellä ole liikkeen yhteydessä sananpalvelijoina, joitakin on ollut
- Tyypillisesti liikkeestä lähtöisin papeiksi opiskelleet ovat kirkon palveluksessa
- Laestadiuksen Ruotsin kirkkoon kohdistaman kirkkokritiikin tausta on eri, kuin nyt käsiteltävänä olevan irtiotto sakramenttien suhteen

L.L. Laestadius: Huutavan ääni korvessa (hengellinen aikakauslehti 1852-54)

- niin sanoo suruton pappi, joka itse ryyppää ja tappelee: ”tuo kirottu lukijaisjoukkio tahtoo häiritä omantunnon rauhaa seurakunnassa; se tahtoo perustaa erityisen kirkon kirkkoon, se ei tahdo tyytyä siihen jumalanpalvelukseen, jota pidetään kirkossa.” Ja sitten hän kiljuu kuin jalopeura: ”Te olette lahkolaisia, te olette vääräoppisia ja villihenkisiä! Menkää matkoihinne, te hengellisesti ylpeät! En tahdo olla missään tekemisissä tämän lukijaisjoukkion kanssa”

Esikoislestadiolaisuus 1950-1960 luku

- Laestadiuksen saarnat koettiin tärkeiksi, Ruotsalainen lääninrovasti Per Boreman käänsi Laestadiuksen postillan ajanmukaiselle kielelle, se julkaistiin 1956
- Evankelisiksi luokitellut saarnaajat Gunnar Jönsson ja Sam Wettainen hyväksyivät teoksen
- Rigorismiin taipuvaiset vastustajat (August Isaksson) esittivät teoksen opillisesti väärennöksenä, kirkko ja pappikeskeisenä
 - erityinen paino rippi-isän Pyhän Hengen vaikutuksella, suruton pappi ei voi antaa anteeksi
 - maailman tapoja oli ilmaantunut

1960-1970 luku

- seurasi repeämä, Isakssonia seurasi pieni rigoristinen joukko, joka myöhemmin vielä jakaantui kahtia
- 1960 luvulla enemmistö Suomen esikoislestadiolaisista saarnaajista seurasi Isakssonin yksinkertaisuutta korostavaa esikuvaa, repeämästä huolimatta monet ajatuksiltaan ”isakssonilaiset” saarnaajat jäivät valtasuuntaan
- 1970 - luvulla Jönssonin evankeliumia korostava linja kirkastui Suomessa

10 vuotta hajaannuksen jälkeen 1977 kirjoittaa irtioton tehnyt Lauri Koistinen

- Mutta kun Boreman lopultakin **toi sisälle pappein hengen uudenaikaismielisten saarnaajain avustuksella Laestadiuksen postillan kansien välissä**, ja sitä tietä seurakuntaan, niin saivat sekä Herodes että Pilatus kätellä ja onnitella toisiaan. Nyt se laestadiolainen harhaoppi on lopultakin hävitetty.
- Niin uskoi kyllä koko uudenaikaismielinen enemmistö hajaannuksen tapahduttua. Siihen aikaan Gunnar Jönsson sanoi August Isakssonille, joka oli lujin vastustaja uusille tuulille: »Sinä jäät lopulta aivan yksin.» Siis ei mitään seurakuntaa tule jäämään alkuperäisen opin perustukselle. August Isaksson vastasi Gunnar Jönssonille: »Kyllä se sinunkin tähti vielä varisee.

1980-1990

- Evankelinen saarnaaja G. Jönsson kuoli 1981
- Ruotsissa valtaan nousivat ne, jotka olivat omaksuneet rigoristiset tavat, mutta eivät kuitenkaan hajaannuksessa olleet lähteneet pienen joukon matkaan
- Ruotsista tehtävien lähetysmatkojen ja Jellivaaran seurojen takia tämä suuntaus sai heijastumia myös Suomeen 1990 luvulla.
”näin on aina opetettu kristillisyydessä”
- Ehdottomia tapojen noudattamisen vaatimuksia ilmaantui
- Vastareaktiona syntyi nuorten aikuisten toimesta Ruukku lehti 1998 ja nettiruukku keskustelupalstat

Sakramenttiseparatismiin synty

- 1990 luvun alussa nykyiset Ruotsin lapin vanhimmat tekivät ensimmäisen matkansa Amerikkaan. Amerikassa lestadiolainen herätysliike ei toimi luterilaisen kirkon suojissa, > syntyi ”ihastuminen” omassa piirissä tapahtuvaan ehtoolliskäytäntöön
- Sama malli toteutettiin Ruotsissa, pian myös Norjassa vastalauseista huolimatta, jäsenmäärältään Ruotsi on pieni ja Norjakin suhteellisen pieni
- Sama paine seurasi myös Suomeen

Näkökulma Amerikan ehtoolliskäytäntöön

- Hajaannuksessa pieneen joukkoon irtaantunut Lauri Koistinen:
 - Amerikkalaiset nuoret kristityt, jotka ovat tottuneet yksinkertaiseen jumalanpalvelusmuotoon omassa vapaassa Apostolis-Luterilaisessa kirkossaan, ovat kokeneet eurooppalaisen valtionkirkon jumalanpalveluksen järkytyksenä. Maallikkosaarnaajat ovat kastaneet heidät, rippikoulun he ovat käyneet lapsena oman saarnaajansa johdatuksella, maallikot ovat kaikessa yksinkertaisuudessa suorittaneet ehtoollisen jakamisen heille aivan apostoolisen esikuvan mukaan, koskaan he eivät ole kuulleet kuolleitten soittimien ääntä omassa kirkossaan, liturgia on ollut heille vierasta, oma saarnaaja, joka tuntee heidät sydäimestä, on vihkinyt heidät avioliittoon ja he ovat saattaneet vainajansa kirkonmaalle, missä tuttu saarnaaja on siunannut vainajan viimeiseen lepoonsa. Niitten jäykkien ja kylmien muodollisuuksien aikana, mitkä tapahtuivat kirkossamme, istui muutama amerikkalainen nuorukainen ehtoollisen aikana pää painoksissa itkien kaikessa hiljaisuudessa: »Miksi elävien kristittyjen Euroopassa pitää olla tällaisessa kirkossa?» Niin, miksi ja kuinka kauan? Siihen vastattiin: Niin kauan kuin luterilainen kirkko on olemassa, olkootpa sen palvelijat kuinka turmeltuneita ja ilkeitä tahansa, kunhan he vain välittävät armon välikkappaleet oikein. On suuri Jumalan armo, että armonvälikkappaleet ovat kristityitten käytettävissä sekä omalla paikkakunnalla että muissakin paikoissa. Kehittämällä jumalanpalvelusmuotoa ja kirkon toimintaa alinomaa väärään suuntaan, sekä pakanallisen elämän kautta, pelottavat papit autuutta kaipaavat sielut kirkonyhteydestä pois vapaisiin uskonyhteisöihin, joissa on enemmän lämpöä ja elämää kuin kirkossa.

Lähetysmiesten tiedote, Rauhan Side 1/2003

- Monenlaiset ristiriitaiset olettamukset ja huhut ovat aiheuttaneet epävarmuutta ja epäluottamusta seurakunnassamme. Erityisesti tämä on kohdistunut lähetystoimessa mukana oleviin saarnaajiin. **Tunteita kuohuttavana asiana esiin on noussut suhteemme kirkkoon ja sakramenttien hoitoon (alttarin sakramentti).**
- Tilanteen selventämiseksi ja rauhoittamiseksi tahdomme ilmoittaa, ettemme ole keskustelleet keskenämme emmekä vanhimpien kanssa suhteemme muuttamisesta evankelisluterilaiseen kansankirkkoomme. **Ei ole minkäänlaista aikomusta tai suunnitelmaa ottaa sakramenttien hoito ”omiin käsiimme”.** Tästä asiasta on annettu tiedot myös kirkolliseen Kotimaa-lehteen vuoden 2002 syksyllä. **Yhteinen selkeä näkemyksemme on, että haluamme kuulua elävänä herätysliikkeenä kirkkoon, jossa hoidetaan raamatullisesti sanan ja sakramentin lahjaa.**
- ... tarvitsevamme armoa ja voimaa juurtuaksemme uskossa ja rakkaudessa yhä syvemmin sanaan, Jeesukseen Kristukseen, minkä avulla **tulemme varjeltua hajottavilta tuulilta.**
 - Suomen lähetysmiesten puolesta, Pekka Liuksiala

Perustelut separatismille: Lähetyskirje Ruotsista Suomeen helluntaikokouksista 2003

- Kirkon käsikirjauudistus
- Naispappien määrä lisääntyy
- Roomalaiskatolisen kirkon vaikutus
- NEUVO: kristityn paikka kirkossa tulee olla tyhjä kun nainen on alttaripalveluksessa tai saarnatuolissa, ja samoin tyhjä, kun ehtoollinen jaetaan sen uuden kaavan mukaan.
- Mahdollisuus ehtoolliseen kirkon vanhan käsikirjan mukaan **ylimenokauden** ajan

Muita Ruotsista esitettyjä perusteita

- Kirkon liberaali suhde homoseksuaalisuuteen
- ehtoollisrukous (eukaristiarukous), katolinen messu-uhri ajattelu
 - ”*Me rukoilemme sinua: Lähetä Pyhä Henkesi ja **siunaa nämä lahjat, leipä ja viini**, joiden kautta tulemme osallisiksi Kristuksen ruumiista ja verestä, kun vietämme pyhää ehtoollista niin kuin hän itse on meitä käskenyt*”

Lähetyskirje Suomesta Ruotsiin

Lahden juhannusseurat 2003

- ”Näiden juhannusseurojen yhteydessä meillä on ollut tilaisuus jälleen kerran osallistua juhannuspäivänä Herran pyhän ehtoollisen viettoon Ristin- ja Joutjärven kirkoissa, ja niissä pidetyissä jumalanpalveluksissa veljemme ovat saarnanneet ja avustaneet ehtoollisen jaossa. Meidän rukouksemme ja toivomuksemme on, että **voisimme edelleenkin vapain mielin viettää ehtoollista kansankirkossamme**, oikein asetettuna ja jaettuna Jeesuksen asetussanojen mukaisesti.”

Lähetyskirje Ruotsista Suomeen Jellivaarasta 2003 jouluna

- ”Meidän yhteinen neuvomme koskien ehtoolliskysymystä Suomessa on sama kuin kirjeessä viime helluntaina Kiirunassa: *Kristittyjen paikka kirkossa on tyhjä silloin, kun naiset on alttaripalveluksessa tai saarnatuolissa ja myöskin tyhjä jos ehtoollinen jaetaan uusien kaavojen mukaan. Kristittyjä kehotetaan pyytämään ehtoollista vanhan käsikirjan mukaan. Meidän omatuntomme on sidottu Sanaan ja eikä tapoihin, huonetiloihin tai kellonaikoihin.*”

”Vastauksia” Suomesta 2004

- Loppiaiskokoukset: Korostetaan Rakkauden rikkoutumisen vaaraa Jumalan lasten välillä ja saarnaajien välistä luottamusta, sekä hengen yhteyden säilyttämistä. Lisäksi lauman koossasäilymistä.
- Juhannuskokoukset: viittaus isiemme taisteluun luonnollisella sotarintamalla, meitä on hoidettu sanalla ja sakramenteilla

Seurakuntalaisten reagointi 2004

- Vetoomus lähetysmiehille 2004
 - Suomen lähetysmiehet ottivat selkeän kannan suhteessa kirkkoon talvella 2003. Se julkaistiin Rauhan Side -lehdessä 1/2003. Kannanotto rauhoitti Suomen kristittyjen mieliä. Vastaava viesti annettiin Ruotsin lappiin lähetetyssä juhannusseurojen -03 lähetyskirjeessä. Koska asia on noussut uudelleen esille joulun 2003 aikana, pyydämme lähetysmiehiä huomioimaan suuren kristittyjen joukon viestinä seuraavaa:

Vetoomus lähetysmiehille 2004

- Lestadiolainen kristillisyys on koko historiansa ajan pitänyt tärkeänä kuulumista luterilaiseen kansankirkkoon. Olemme saaneet olla kirkon elävinä jäseninä hyvin tietoisina, että kirkon sisällä vaikuttavat myös monet Jumalan sanaa halventavat henget ja virheellisiäkin päätöksiä on tehty. Niin on ollut kuitenkin aina. Kirkon pyhyys ei kuitenkaan perustu ihmisten virheettömyyteen eikä pyhyyteen. Vaan sen on pyhittänyt Herra Jeesus sanallaan ja sakramenteillaan Lutherin opetuksen mukaan. Kirkon vanha tunnustusperusta, joka on mainittu kirkkolaissa, on edelleenkin voimassa muuttumattomana.
- Nykyinen kirkkokäsikirja on ollut käytössämme muutaman vuoden ajan. Kristityt ovat vapain mielin osallistuneet jumalanpalveluksiin ja Herran Pyhän ehtoollisen viettoon. Väite siitä, että kirkkokäsikirjassa olisi jotain Jumalan sanan vastaista, tulisi selkeästi perustella Jumalan sanalla, johon kristittyjen omattunnot ovat sidottuja.

Vetoamus lähetyksmielille 2004

- Kirkon jumalanpalveluksen ja **ehtoollisyyden hylkääminen olisi ratkaiseva askel kohti kirkosta eroamista**. Sen pelko aiheuttaa valtavaa hämmennystä ja ahdistusta kristittyjen joukossa.
- Vetoamme vakavasti, että lähetyksmiesten viimevuotista kannanottoa suhteestamme kirkkoon ei muuteta. Mikäli näin aiottaisiin tehdä, kyseessä olisi niin suuren luokan asia, että se tulisi käsitellä yleisessä seurakuntakokouksessa.
- Kristuksen rakkaus vaatii meitä, ei sulkeutumaan omaan pyhyyteen ja hengelliseen ylpeyteen, vaan kulkemaan lähimmäisen rinnalla neuvoen, kantaen ja rakastaen. Rakkauden kaksoiskäsky ei kehoita meitä vetäytymään sieltä, missä näemme vikoja, vaan olemaan siellä terveellisenä suolana ja valona.

Seurakuntalaisten reagointi

- I/2004 käynnistyy nimienkeräys sakramenttimuutosta vastaan, teesit:
 1. Kirkon ehtoollinen on pyhä sakramentti
 2. Kirkon tunnustus on oikea
 3. Kautta kristikunnan historian kristityt ovat pyrkineet pysymään kirkon yhteydessä
 4. Kristityt ovat kirkon valona ja suolana
 5. **Sakramenttikäytännön muutosvaatimus ei saa repiä rikki herätysliikettämme**

Nimienkeräyksen teksti

- Kaiken edellä sanotun perusteella -
esitämme kantanamme, että pyhät sakramentit, kaste ja Herran ehtoollinen, tulee vuosisataiseen tapaan edelleenkin toimittaa ja vapaasti vastaanottaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteydessä ja omien kotiseurakuntiemme jumalanpalveluksissa.

Tuloksena v 2004

- N. 1600 nimeä perinteisellä tavalla kerättynä
- Osa sananpalvelijoista kielsi kirjoittamasta nimiä, verrattiin mm Daavidin suorittamaan väestönlaskentaan
- Tuloksena kuitenkin nimet olivat ratkaisevassa roolissa, muut perustelut ”käveltiin yli”

Saarnaajaseminaari 3/2004

1. Lapin vanhinten neuvon mukaan pyrimme yhteisissä ehtoollistilaisuuksissa saamaan **vanhan kaavan mukaisen ehtoollisjumalanpalveluksen.**
2. **Emme sido kristittyjen omiatuntoja tilanteissa, joissa emme voi vaikuttaa ehtoolliskaavan valintaan.** Lapin vanhinten kirjeen mukaan omattuntomme on sidottu Jumalan sanaan.
3. Vahvistamme sen kannanoton, jonka Suomen lähetysmiehet ilmaisivat tammikuussa 2003 ja joka on julkaistu Rauhan Siteessä 1/2003.
4. Jätämme **jatkovalmistelun** lähetysmiehille, jotka neuvottelevat myös vanhinten kanssa.

10 vuotta myöhemmin: Esikoislestadiolaisuus 2014

- Lähetysskirje Ruotsin Lapista Suomeen Jellivaarasta jouluna 2013:
 - ”Yksinkertainen taivaantien vaeltaja tuntee turvaa ja iloa kokiessaan, että saarnoissaan kaikki saarnaajat lyövät saman naulan kantaan. Jumala on luvannut siunata ainoastaan yksimielisen työn.”
 - ”Me olemme, kuten ennen ja jo **pidemmän aikaa, viettäneet Herran pyhän ehtoollisen omassa rukoushuoneessamme.** Olemme vastaanottaneet Jeesuksen ruumiin ja veren, kuolevan vanhimman muuttumattoman testamentin mukaan, **meidän omilta Herran palvelijoiltamme.**”
 - ”... ihanat Hengen hedelmät, jotka ovat tulleet näkyviin tämän järjestyksen kautta.”
 - ”Lapinmaan seurakunta voi luvata lähetyksen Suomen Siioniin tulevana kesänä, jos se on Jumalan tahto. **On tärkeää, että lähetyssuunnitelmissa huomioidaan lähetysmatkan tarkoitus.**”

Esikoislestadiolaisuus 2014

- Jouluseurat 2013 käynnistävät keskustelua Suomessa seurakuntalaisten ja sananpalvelijoiden keskuudessa. Jotkut seurakuntalaiset **varoittavat ”ylimenokauden” olevan takana**, tätä ei uskottu.
- Kesällä 2014 lapin vanhimmat pitkällä kiertueella Suomessa, viestinä parannuksen tekeminen, kirkon haukkuminen ja **sakramenttien hoitaminen itse, kirkosta ei kuitenkaan tarvitse erota**. Tuloksena syntyy lähtökohdiltaan ristiriitainen Suomen lähetysmiesten allekirjoittama julkilausuma 6.7 Helsinki. Kaksi eri tavoitetta sovitettu samaan julkilausumaan.
- Seurakunnassa syntyy hämmennys, → pikainen päätös nimienkeräyksen aloittamisesta
- Kotimaa lehti uutisoi asiasta 31.7, useita uutisointeja asiasta pitkin syksyä
- Nimienkeräyksen julkistus 3.8: www.sakramentit.fi
- Useita yhteydenottoja sananpalvelijoihin
- Piispoilta kannanotto irrottautumisen seurauksista
- Seurakuntalaisten seminaarit: Lahti 23.8, Hki 22.11
- Saarnaajien ja lähetysmiesten kokoukset

Suomen Lähetyksiemiesten julkilausuma 6.7.2014 Hki

- Suomen lähetyksiemiesten ja vanhimpien yhteisessä kokouksessa on päätetty perustaa työryhmä, joka **tutkii ja valmistelee alttarin sakramentin toimittamista omilla rukoushuoneillamme**, kuten Ruotsissa, Norjassa ja Amerikassa, ja **kasteen toimittaisivat omat saarnaajamme**. Lähetyksiemiehet esittelevät tulevana jouluna Jellivaarassa työryhmän esityksen, joka sisältää kaste- ja ehtoolliskaavat. Ja asiasta keskustellaan loppiaisenä 2015 saarnaajien kokouksessa, missä määrätään jatkotoimenpiteistä. Ja tähän mainittuun työryhmään kuuluvat Pekka Liuksiala, Heikki Purtanen, Seppo Karhu, Unto Rantanen, Reino Haimilahti, ja Veli-Matti Koskimaa.

Piispojen kannanotto 8.9.2014

- Muutos johtaa esikoislestadiolaiset yhteisöksi, jolla on eri käsitys kirkosta, sakramenteista ja jumalanpalveluksesta
 - Teologisesti kyse on alueellisesta omasta kirkoksi mieltävästä yhteisöstä eikä herätysliikkeestä. Kyse on eräänlaisesta vapaakirkosta. Tällöin jumalanpalveluksilla ei ole yhteyttä Suomen ev.-lut kirkkoon.
 - Yhteistyömuodot kirkkoon katkeavat

Suomen kirje Ruotsiin Joensuun mikkelinpäiväkokouksista 5.10.2014

- Kirjeessä **ei mainintaa sakramenteista**
- Kiitetään kesän lähetyksistä ja neuvoista
- Tunnetaan tarvetta keskustella asioista vanhimpien kanssa
- Ollaan huolissaan ”vuorille eksyneistä” ja niistä, jotka ovat jääneet nukkumaan tielle
- Päätetty Jellivaaran joulukokouksiin lähetettävistä lähetysmiehistä

Lapista ”ylimääräinen kirje”

Malmivaara 24.10.2014

- Me iloitsemme kaikki siitä, että **te teitte päätöksen sakramentti kysymyksessä** Ruotsin Lapinmaan yhteisen neuvon mukaan. Me olemme vakuuttuneet siitä, että Jumalan siunaus ja varjelus lepää heidän yllään jotka uskon kuuliaisuudessa taivuttavat itsensä seurakunnan opetuksen ja neuvon alle. Seurakuntahan on yksittäisen kristityn herra. Teidän ja meidän edesmennyt vanha opettajamme William Eriksson kirjoittaa, että kristillisyyden menestys silloin kun me pidämme kiinni yhteisistä neuvoista.
- **Teidän päätöksenne mukaan tullaan keskustelua käymään 2014 joulun aikana teidän sakramentti kaavojen ehdotuksista.** Ovi ja tie ovat Jumalan sallimuksesta avoinna tänne Ruotsin Lapinmaahan, jos teillä on yhteinen tarve keskustella tästä jo ennen joulukokouksia

Tilanne 1.12.2014

- Suomen **lähetysmiesten** paneutuminen kirkkojärjestykseen, kirkkolakiin ja rikoslakiin
- Keskustelut jatkuvat:
 - Jellivaarassa jouluna 2014
 - Minkä viestin Suomen lähetysmiehet vie?
 - Loppiaisena Suomessa, sananpalvelijoiden kokous (145 sananpalvelijaa)
 - Mahdollisesti juhannuksen vuosikokouksessa 2015 ?

Mitkä syyt ovat johtaneet tähän?

- 1960 – luvun hajaannus ei ”puhdistanut” liikettä
- Suomessa: ”rakkauden säilyminen” totuutta tärkeämpää
- Päätökset (valta) ”ulkoistettu” sananpalvelijoille, kritiikkiä ei sallita
- Ehtoollisyhteyskokemus uskovien kesken
- Maailmasta erottautuminen
- Maallikkoliikkeen kirkko- ja pappivastaisuus
 - Teologien puute, kirkkohistorian ja Raamatun tuntemus
- Kirkon liberalisoituminen (Ruotsin kirkko)
 - Virkakysymys
 - Homokysymys
 - Kirkkoja käytetään monipuolisesti: tanssit, konsertit, näytelmät, ym

Mitä irrottautumisesta seuraa?

- Kirkko tekee johtopäätökset, yhteistyö loppuu
- Syy ”marttyyri” ajattelulle
- Lapset kastetaan maallikoiden toimesta, siviilirekisteriin
- Kirkko jää liikkeelle entistä etäisemmäksi
- Liikkeen ”kirkolliset” irrottautuvat jälkeläistensä myötä liikkeen piiristä
- Luther-säätiö, viidesläisyys, sley ?
- Sukupolven parin päästä kirkko on menettänyt kymmeniätuhansia jäseniä

Lähteitä

- Rauhan Side – aikakauslehdet 2002-2003, 2013-2014
- <http://www.koistinen.se/>
- http://www.koistinen.se/Hengellisen_hallituksen_vaiheet_etc_1977_FIN.pdf
- <http://mikkol-mieltii.blogspot.fi/>
- <http://esikoisten.keskustelu.info/index.php>
- Jumalan lapseksi, **Risto Blom**, 2001
- Lars Levi Laestadius, Tiedemies ja pappi, **Jorma Ojala**, 2007
- Huutavan ääni korvessa, L.L.Laestadius, valikoima kirjoituksia hengellisestä aikakauslehdessä, Suom, J.F. Hellman, 1906

Tämä aineisto löytyy

- www.sakramentit.fi
- Password: Matkalla
- Aineisto löytyy valikosta nimellä: Muita asioita